

Ohjelmatoimistojen rooli työnantajaketjussa - SKAALA-toimialahankkeen selvitystyö 2021

Tekijä: Laura Haarala / Suomen ohjelmatoimistot ja Agentit ry

S.posti: toiminnanjohtaja@ohjelmatoimistot.fi

Puh: +358 40 526 7260

Sisällysluettelo:

1. Hankkeen idea	1
1.1. Muusikkojen liitto.....	1
1.2. Suomen ohjelmatoimistot ja agentit.....	2
2. Selvitystyön tavoite	2
3. Ohjelmatoimistojen toiminta pähkinänkuoressa.....	3
3.1 Välittävä porras.....	3
3.2. Ohjelmatoimistojen toimintamalli	4
4. Ohjelmatoimistojen työnantajaroolin historia.....	5
5. Muusikot: yrittäjiä vai työntekijöitä	8
6. Selvityksen tulokset – eli ohjelmatoimistojen rooli työnantajaketjussa.....	9
7. Ohjelmatoimistojen roolin selkeyttäminen työnantajaketjussa – ratkaisumalleja	12

Lähteet

1. Hankkeen idea

Muusikkojen liitto ja Suomen ohjelmatoimistot ja Agentit – SOA ry käynnistivät marraskuun 2020 alussa hankkeen, jonka tarkoituksena on selvittää keinoja elävän musiikin toimialan ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Hanke on osa hallituksen TYÖ2030-ohjelmaa. Sen tarkoitus on kehittää työelämää, nopeuttaa uusien teknologioiden hyödyntämistä ja mikä tärkeintä parantaa työhyvinvointia.¹

Skaala-hankkeen idea on skaalata esiintymistoimintaa. Sen avulla pyritään vastaamaan koronapandemian luomaan haasteelliseen tilanteeseen. Pandemian aikana esiintymistoimintaa on rajoitettu ja aika-ajoin se on kielletty hallituksen ja aluehallintovirastojen toimesta. Tämä on tarkoittanut muusikoille, bändeille, artistien tekniselle henkilöstölle ja ohjelmatoimistoille tulonmenetyksiä. Ketjureaktionomaisesti esiintymispaikat ja yksityiset ohjelman tilaajat peruvat keikkoja uusien koronapandemian leviämistä estävien rajoitustoimien astuessa voimaan tai rajoitusten uhkan noustessa. Riskejä ei haluta tai pystyttyä ottamaan. Koska ei ole ollut keikkoja, ei ohjelmatoimistot ole maksaneet myöskään esiintyjille esiintymispalkkioita. Rajoitetuista kapasiteeteista on nyt päästy koronapassin avulla, mutta jälleen epävarmuutta luo uudet koronavariantit, jotka saattavat kiertää rokotteiden luoman immuunisuojan ja tätä kautta jälleen ollaan rajoitusten tiellä ilman työkaluja. Ohjelmatoimistojen ja muusikoiden epävarmuus jatkuu.²

Koronapandemian myötä Skaala-hankkeessa halutaan pohtia muun muassa esiintymisistä muodostuvan tulovirran skaalaamista, jotta kaikki saavat siitä paremmin osansa:

*1) Esiintymistoiminnan skaalaus. Tavoitteena on löytää toimivia ratkaisuja vallitseviin olosuhteisiin, jotta esiintymistoiminta voi jatkua ja kehittyä yleisörajoituksista huolimatta, ottaen huomioon myös ympäristönäkökulman. Tämä edellyttää elävän musiikin ansaintamahdollisuuksien analyysia muuttuneissa olosuhteissa ja sen pohjalta rakennettavien skaalausmallien luomista.*³

Lisäksi Skaala-hankkeessa keskitytään streamauskeikkoihin ja hybriditapahtumiin ja niiden luomiin mahdollisuuksiin. Niiden suomien mahdollisuuksien avulla voidaan yhdistää live- ja etäyleisö. Tapahtumamallien ansaintalogiikassa on hiomista ja siihen Skaala-hankkeessa haetaan myös ratkaisuja.

1.1 Muusikkojen liitto

Muusikkojen liitto on yli sadan vuoden ajan ajanut ammattimuusikkojen asiaa. Liitto huolehtii muusikkojen edunvalvonnasta. Sen alaan kuuluvat sopimus-, tekijänoikeus- ja sosiaaliturva-asiat.⁴

Muusikkojen liitto on perustettu alun perin nimellä Suomen Musiikkerliitto 1917. Sen historia on siis yhtä pitkä kuin itsenäisen Suomen historia. Vuonna 1922 liiton nimi vaihtui Muusikeriliitoksi ja vuonna 1945 nimi vakiintui Suomen Muusikkojen Liitto ry:ksi – lyhyemmin Muusikkojen liitoksi.⁵

Muusikkojen liitto julkaisee Muusikko-lehteä ja se kuuluu Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestöön, eli SAK:hon.⁶

¹ Kämäräinen 2020: <https://www.muusikkojenliitto.fi/skaala-hanke-on-kaynnissa/>; ks. 29.11.2021

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Muusikkojen liitto: <https://www.muusikkojenliitto.fi/>; ks 6.12.2021

⁵ Muusikkojen liiton satavuotisjuhlakirja. Muusikko edellä. Toim. Nissilä Pekka ja Lehtonen Lasse 2019. s 11.

⁶ Ibid. s. 72–126; 411–452

1.2. Suomen ohjelmatoimistot ja agentit

Suomen ohjelmatoimistot ja agentit ry on toiminut aikaisemmin nimellä: Suomen Rocktoimistojen liitto 1992-2012. Välivaiheen jälkeen yhdistys on toiminut vuodesta 2016 nimellä Suomen Ohjelmatoimistot ja Agentit (SOA ry) - Finnish Entertainment Agency Association ry.

Yhdistyksen tarkoitus on olla ohjelmatoimistojen ja agenttien etujärjestö. Se edistää kulloinkin alaa koskettavia asioita: esittävien taitelijoiden arvonlisäverotus, koronapassi rajoitusten vaihtoehtona ja tartuntatautilain uudistaminen sekä veikkausvarojen vähenemän kohdentumisen vastustaminen ja niiden perumisen puoltaminen valtionosuusien edunsaajien osalta taiteen ja kulttuurin kentällä.

SOA ry on koko Suomen laajuinen organisaatio. Sen hallinnosta vastaa puheenjohtaja ja yhdeksänhenkinen hallitus. Lisäksi hallinnon apuna työskentelee osapäiväinen toiminnanjohtaja. Yhdistyksen hallitus kokoontuu lähi- tai etätapaamisiin 6–7 kertaa vuodessa. Tämän lisäksi on syys- ja kevätkokous.

Virallisten kokousten lisäksi on paljon keskustelutilaisuuksia, joissa pureudutaan päivänpolttaviin edunvalvonta-asioihin. SOA:n yhteistyökumppaneita ovat muut elävän musiikin kentän toimijat, kuten LiveFIN ry (Suomen musiikki-venueiden ja klubien etujärjestö), Muusikkojen liitto, Music Finland, Teosto ja Gramex. SOA tekee myös tiivistä yhteistyötä kattojärjestö Tapahtumateollisuus ry:n kanssa.

2. Selvitystyön tavoite

Tässä selvityksessä avataan ohjelmatoimistojen roolia työnantajaketjussa ja pohditaan ratkaisuja, miten dialogia ja työhyvinvointia voitaisiin kehittää muusikkojen ja ohjelmatoimistojen välillä.

Ohjelmatoimistojen työnantajaroolia ja sen eri puolia varten perustettiin työryhmä Skaala-hankkeen sisällä. Siihen kuului Suomen Ohjelmatoimistojen ja Agenttien puolelta toiminnanjohtaja Laura Haarala, Kari Pössi (Piikkikasvi Agency) ja Jari Väyliö (Rocktalo Booking & Management). Muusikkojen liittoa puolestaan edustivat Skaala-hankkeen projektipäällikkö, freelancekoordinaattori Jaakko Kämäräinen, juristi Mirrka Kivilehto ja muusikko/freelancereiden luottamusmies Juho Viljanen. Yhdessä tapaamisessa läsnä oli myös Muusikkojen liiton puheenjohtaja Ahti Vänttinen. Muusikkoedustajana työryhmässä oli Jiri Kuronen (mm. Tuure Kilpeläinen ja Kaihon Karavaani).

Tapaamisia työryhmällä oli kolme kappaletta. Ensimmäisessä tapaamisessa kartoitettiin mitä selvitysryhmässä halutaan saada aikaan ja käytiin läpi erilaisia tulokulmia ohjelmatoimistojen työnantaja-asemaan. Seuraavassa tapaamisessa pohdittiin ratkaisuehdotuksia ohjelmatoimistojen ja muusikoiden väliseen dialogiin sekä sopimussuhteisiin. Viimeisessä tapaamisessa käytiin läpi työlainsäädäntöä muusikoiden ja ohjelmatoimistojen näkökulmasta.

Selvitystyötä varten tehtiin kysely Suomen ohjelmatoimistot ja Agentit ry:n jäsenistölle. Kysely muodostui avoimista kysymyksistä. SOA:lla on jäsenyhdistyksiä tällä hetkellä 47. Kyselyyn saatiin muistutusten jälkeen 5 vastausta. Vastauksissa toistuvasti samankaltaiset vastaukset. Niiden kautta voi päätellä, että ohjelmatoimistojen keskuudessa on yhdistyksen sisällä työnantajaroolin kannalta yhtenevät näkemykset. Käsittelen selvityksen tuloksia luvussa 6. Selvityksen tulokset – eli ohjelmatoimistojen rooli työnantajaketjussa.

Edellä mainittujen asioiden lisäksi selvityksen taustaksi on avattu erilaisten lähteiden kautta mikä on välittävä porras, miten ohjelmatoimistot toimivat sekä kartoitettu ohjelmatoimistojen ja muusikkojen liiton

yhteistä historiaa sekä ohjelmatoimistojen toimintaan liittyvää työlainsäädännön historiaa ja näiden kautta syntyneitä konfliktitilanteita.

Selvityksen aikana etsitään ratkaisuehdotuksia kysymyksiin:

1. Miten ohjelmatoimistot näkevät oman roolinsa työnantajaketjussa? Mikä on ohjelmatoimisto ja sen rooli?
2. Mihinkä muusikko tarvitsee työsuhdetta?
3. Miltä tilanne näyttää työlainsäädännön näkökulmasta?
4. Miten dialogia ja työhyvinvointia voitaisiin kehittää muusikkojen ja ohjelmatoimistojen välillä? Voimmeko tuoda jotain uutta pöydälle muusikkojen ja ohjelmatoimistojen suhteen määrittelyyn?
5. Uusia avauksia: Mitä käytännön toimenpiteitä voisimme tehdä?

3. Ohjelmatoimistojen toiminta pähkinänkuoressa

3.1 Välittävä porras

Ohjelmatoimistot voidaan määrittää niin sanotusti välittäväksi portaaksi. Music Finlandin vuonna 2013 julkaiseman selvityksen perusteella välittävä porras kattaa taiteilijoihin ja artistiryhmiin suorassa sopimussuhteessa olevat tahot. Tällaisia tahoja ovat muun muassa agentit, ohjelmatoimistot ja managerit. Lisäksi välittävän tahon toiminnasta mainitaan.

”Välittäjä on taho, jonka toiminta tai elinkeino perustuu taiteellisen työn myyntiin tai ostamiseen toimeksi antaneen osapuolen kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Toimeksiantaja voi olla taiteellista työtä tekevä tai sitä omissa toiminnassaan hyödyntävä taho.”⁷

Ohjelmatoimistot välittävät yleensä artisteja ja bändejä erilaisiin tilaisuuksiin ja paikkoihin, kuten festivaaleille, klubikeikoille tai ravintoloihin. Lisäksi useimmat ohjelmatoimistot järjestävät itse omia tapahtumia, kuten konserttikiertueita tai vaikkapa risteilyjä.

Ohjelmatoimistojen tärkeimpiä asiakkaita ovat artistit, esiintyjäryhmät ja yhtyeet. Lisäksi asiakkaita ovat edellä mainitut tahot, kuten festivaalit, ravintolat ja kulttuurilaitokset sekä yksityisasiakkaat, jotka voivat olla laidasta laitaan eri aloilla toimivista firmoista yksityishenkilöihin.⁸

Tilastot välittävästä portaasta ovat häilyviä. Työ- ja elinkeinoministeriön Työvoimapolitiisessa aikakauskirjassa tai Ammattibarometrissä ja Tilastokeskuksen tilastoissa kulttuuritoimialojen joukosta ei yleensä erotella ohjelmatoimistoja tai tunnisteta tapahtumateollisuutta itsenäiseksi alaksi. Tämän kautta välittävän portaan yritykset ovat hajonneet tilastoissa useiden kategorioiden alle myynnin- ja markkinoinnin, asiakaspalvelun kautta yleisen palvelu- sekä kulttuurialan alle. Tilastokeskuksen toimialaluokituksessa *Kulttuuritoimialat vuoden 2008 toimialaluokituksessa* tunnistetaan ohjelmatoimistot ja manageripalvelut, mutta *Kulttuuriammatit vuoden 2010 ammattiluokituksessa* ei tunnisteta ammattiryhminä esimerkiksi agenteja tai managereja.⁹

⁷ Raatikainen (Pink Eminence) 2013: <https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset/taiteen-vaelittaevaen-portaan-toimialaselvitys>; ks. 7.12.2021; s. 5

⁸ Ibid.

⁹ Marttinen, Timonen: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008427952.html>; ks 9.12.2021; Tapahtumateollisuus: <https://www.tapahtumateollisuus.fi/ajankohtaista/2020/06/tapahtumateollisuus-ry-on-perustettu/>; ks. 9.12.2021; Tilastokeskus: https://www.stat.fi/til/klt/2015/01/klt_2015_01_2016-08-31_tau_001_fi.html; ks 9.12.2021; Tilastokeskus: https://www.stat.fi/til/klt/2015/01/klt_2015_01_2016-08-31_tau_001_fi.html; ks 9.12.2021;

Vuodelta 2013 löytyy selvitys välittävästä portaasta, jonka Music Finland on tehnyt. Sen mukaan luokiteltuja ohjelmisto- ja manageripalveluja oli vuonna 2011 Tilastokeskuksen mukaan 1513. Niistä aloitti samana vuonna 138 ja lopetti toimintansa 123 kappaletta. Tässä täytyy kuitenkin huomioida, että kyseisten ohjelmisto- ja manageripalveluiden sisällöstä tilasto ei kerro mitään, eli kaikkien niiden toiminta ei välttämättä liity musiikkiin. Vuonna 2010 loppuneen Valtakunnallisen klubi- ja kiertuehankkeen (VAKA) mukaan musiikin saralla toimi noin 200 promoottoria ja agenttia.¹⁰

3.2. Ohjelmatoimistojen toimintamalli

Ohjelmatoimistot edustavat yleensä joukkoa artisteja, joiden puolesta toimistot hoitavat keikkojen sopimisen, toimeksiantosopimukset, keikkojen käytännönjärjestelyt keikkapaikan ja artistien välillä sekä keikkojen tilityksen ja muun taloushallinnon. Ohjelmatoimistoissa työskentelee agentteja, taloushallinnon osaajia sekä tuottajia. Ohjelmatoimistot ottavat normaalisti prosenttipalkkion artistien palkasta tai palkkiosta. Suomessa ohjelmatoimistot ottavat yleensä 15–20% komission. Osuus kattaa myynnin, laskutuksen ja yllä mainitut käytännön järjestelyt keikkakohtaisesti.¹¹

Nykyään muusikoille keikkamyyni ja tämän kautta ohjelmatoimistojen merkitys on kasvanut, koska levymyynti tulonlähteenä on erilaisten musiikkipalvelujen (esim. Spotify) vuoksi pienentynyt. Freelancemuusikot ja artistit ovat erilaisilla sopimuksilla suhteessa ohjelmatoimistoihin. Ne voivat olla suoraan suhteessa ohjelmatoimistoon tai keikkajärjestäjään. Osa muusikoista saa esiintymiskohtaisen korvauksen ja osalle palkkio muodostuu siitä osuudesta, joka jää jäljelle myyntihinnasta provision ja muiden keikkakulujen jälkeen. Näitä muita kuluja muodostuu esimerkiksi teknikoiden palkkioista ja tekniikasta.¹²

Ohjelmatoimistojen työnkuvaan kuuluu keikkamyynnin, taloushallinnon sekä keikkatuotannon lisäksi suhdetoiminta. Toiminta perustuu pitkälti kontakteihin, verkostoihin ja suhteisiin. Etua on esimerkiksi kansallisella ja kansainvälisellä tasolla keikkajärjestäjien, eli promoottorien sekä keikkapaikkojen tuntemus. Lisäksi sisällön tuntemus, erityisesti agenttien osalta, on osa ohjelmatoimistojen ammattitaitoa. Artistien, bändien musiikki, artistin persoona tai yhtyeen yleishabitus on osattava arvioida, jotta keikkoja voidaan myydä oikeisiin paikkoihin. Muun ohella agenttien on osattava olla ajan tasalla ja ennakoida tulevia trendejä, jotta ohjelmatoimistojen artistirosteri pysyy ajan hermolla. Kirsikkana kakun päällä ohjelmatoimistoissa tulee olla asiantuntemusta talous-, verotus- ja sopimusosaamisesta. Välittävä porras, tässä tapauksessa ohjelmatoimistot, voivat tarjota artisteille ja yhtyeille kokonaispaketin, joka auttaa heitä keskittymään varsinaiseen leipätyöhön eli musiikin tekemiseen ja sen esittämiseen. Se mitä

Tilastokeskus: https://www.stat.fi/til/kl/2015/01/kl_2015_01_2016-08-31_tau_002.fi.html; ks 9.12.2021; Työ- ja elinkeinoministeriö: <https://tem.fi/tyopoliittinen-aikakauskirja>; ks 9.12.2021; Työ- ja elinkeinoministeriö: <https://tem.fi/ammattibarometri>; ks. 9.12.2021

¹⁰ Tilastokeskus: https://www.stat.fi/til/kl/2015/01/kl_2015_01_2016-08-31_tau_001.fi.html; ks 9.12.2021; Tilastokeskus: https://www.stat.fi/til/kl/2015/01/kl_2015_01_2016-08-31_tau_001.fi.html; ks 9.12.2021; Tilastokeskus: https://www.stat.fi/til/kl/2015/01/kl_2015_01_2016-08-31_tau_002.fi.html; Raatikainen 2013: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/music-finland/fi/dokumentit/tunnuslukuja_ja_tutkimuksia3.pdf; ks. 13.12.2021, s. 8–10

¹¹ Lahti 2014: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74928/Lahti_Jenny.pdf;jsessionid=992D61850839EBF6CB78EC052EC0EE3A?sequence=1; ks. 13.12.2021, s. 10–11

¹² Kämäräinen 2020: <https://www.muusikkojenliitto.fi/skaala-hanke-on-kaynnissa/>; katsottu 29.11.2021

ohjelmatoimisto tekee artisti- ja bändikohtaisesti, on sovittu artistisopimuksessa, jossa sovitaan ohjelmatoimiston ja artistin välisestä työnjaosta.¹³

Yleisesti kevyen musiikin parissa operoivat ohjelmatoimistot toimivat liiketoimintalähtöisesti. Ne eivät siis saa yleensä mitään tukia, kehitysrahoja tai muita avustuksia. Koronapandemia on pakottanut monet ohjelmatoimistot perehtymään tukijärjestelmiin ja avustustahoihin. Tämä saattaa muuttaa jossain vaiheessa alan rakenteita esimerkiksi erilaisten kehityshankkeiden muodossa, mutta kovin todennäköistä se ei ole. Hanketyöskentely koetaan alalla vaivalloiseksi, koska se vaatii yleensä uuden projektin kehittämisen, mikä puolestaan on pois varsinaisesta toiminnasta, eli keikkamyynnistä. Eniten alalla käytetään erilaisia avustuksia esimerkiksi ulkomaankiertueisiin ja muihin täsmäproduktioihin.¹⁴

4. Ohjelmatoimistojen työnantajaroolin historia

Ohjelmatoimistojen työnantajarooli muusikkojen ja Muusikkojen liiton historian näkökulmasta on monipolvinen. Siinä on aina näkynyt sopimustekninen ongelmavyhyti sekä se, miten muusikkoja on kohdeltu työlainsäädännön sekä sosiaaliturvan näkökulmasta valtiovallan puolelta.

Muusikkojen liitolla oli 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä asti aina 1990-luvun loppupuolelle omaa työvälitystoimintaa, joka oli maksutonta ja luvanvaraista. Esimerkiksi vuonna 1936 sosiaaliministeriö myönsi Muusikeriliitolle ja sen toimistolle luvan harjoittaa paikanvälitystä jäsenistölleen. Liiton paikallisosastot hoitivat alueellisesti työvälitystä 1950-luvun puolivälistä lähtien, mutta se jouduttiin lakkauttamaan jo 1961 voimaan tulleen uuden työvälityslain myötä, jolloin Helsingin toimisto oli ainoa, joka sai jatkaa työvälitystoimintaa. Muusikkojen liiton oman työvälitystoiminnan lisäksi Helsingin kaupungin työvoimatoimisto piti omaa muusikkojen työvälitystä vuosikymmeniä aina vuoteen 2007 asti.¹⁵

Muusikkojen liiton työvälityksen rinnalle muodostui ohjelmatoimistojen ja agenttien ylläpitämä yksityinen sektori, jonka kautta muusikoille välitettiin myös töitä. Toiminta nähtiin liiton kannalta usein muusikkojen oikeuksia polkevana sekä kilpailevana toimintana liiton työvälitykseen nähden. Ohjelmatoimistojen asema työnantajana on ollut epäselvä työvälityslain kannalta vuosikymmeniä.¹⁶

Muusikkojen liitossa puhuttiin jo 1920-luvulta lähtien suuresta agenttikysymyksestä. Ongelma kumuloitui erityisesti ohjelmatoimistojen ja agenttien organisoimaan ulkomaalaisten muusikoiden välittämiseen markkinoille. Jo 1920 Musikerlehdessä oli kritisoiva kirjoitus ”soittogulasheista”, joiden koettiin vain hyväksikäyttävän muusikkoja ja musiikin opiskelijoita rahanhimonsa tyydyttämiseen.¹⁷

Sotien jälkeen Muusikkojen liiton lehdessä ohjelmatoimistokysymys nousi vakioaiheeksi. Esimerkiksi 1946 Muusikkojen liitto lähetti kirjelmän yleisten töiden ministeriölle, ettei se enää myöntäisi välityslupia yksityistahoille muusikoiden työvälityksen suhteen. 1950-luvulla Muusikkolehdessä (9/1954) puheenjohtaja Eero Linnala totesi, että muusikoiden ja ”musiikin tarvitsijoiden, alan työnantajien väliin on tunkeutumassa ”kolmas mies”, agentti, joko yksityinen tai peräti järjestön muodossa toimiva.” Tämä oli

¹³ (Lahti 2014:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74928/Lahti_Jenny.pdf;jsessionid=992D61850839EBF6CB78EC052EC0EE3A?sequence=1; ks. 13.12.2021, s. 10-13)

¹⁴ (Raatikainen 2013: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/music-finland/fi/dokumentit/tunnuslukuja_ja_tutkimuksia3.pdf; ks. 13.12.2021, s. 17-21)

¹⁵ Vanhasalo 2019 s. 49–62

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid. s. 63–72

ongelma, koska ”palkkionsa nappaa agentti työnantajalta, työntekijältä tai tavallisesti molemmilta, eikä se markkamäärä ole vähäinen”. Lisäksi niin sanottua agenttikysymystä käsiteltiin liiton kongresseissa 1956 ja 1959. Kongresseissa päädyttiin ehdottamaan, että laillista työnvälitystä tulisi laajentaa ja kontrolli olisi tätä kautta välityksestä Muusikkojen liitolla ja valtiolla. Toisaalta niissä myös nostettiin esiin, että agentit ovat muusikkojen puolella, koska he tarjoavat töitä ja työtilaisuuksia. Päätöslauselmassa 1959 päädyttiin ehdottamaan ristiriitaisesti, että kaikki maksua vastaan tapahtuva työnvälitys, kuten ohjelmatoimistojen toiminta tulisi kieltää, mutta samalla ehdotettiin, että seuraavassa hallituksessa työskenneltäisiin sen eteen, että agentit saataisiin työehtosopimuksen piiriin.¹⁸

1960-luvun alussa ohjelmatoimistojen toimintaan pyrittiin puuttumaan Muusikkojen liiton suunnalta saarrolla liittoon kuuluvien orkesterinjohtajien toimesta. Heidän mielestään agenttitoiminta oli epätervettä ja he julkaisivat Helsingin Sanomissa ilmoituksen, jossa he kieltäytyivät yksityisten toimijoiden palveluksista. Julkilausuman mukaan ainoita oikeita välitystoimistoja olivat Muusikkojen liiton ja valtion työnvälitystoiminta. Julkilausuman allekirjoitti lähes 50 orkesterinjohtajaa. Saarto ei kuitenkaan ollut erityisen tehokas, koska ohjelmatoimistojen toiminta jatkui ja muusikot käyttivät niiden palveluksia.¹⁹

Eryteisesti muutamat ohjelmatoimistot nousivat kiistakapuloiksi. Esimerkiksi Pauli Lehtisen ja Tauno Suojasen Viihdeohjelmat-ohjelmatoimiston toimintaa pidettiin arveluttavana. Vuonna 1963 Muusikkojen liitto nosti ohjelmatoimistoa vastaan oikeusjutun, koska yritys oli toiminut muusikkojen edun vastaisesti. Ohjelmatoimiston katsottiin rikkoneen työnvälityslakia, jossa kiellettiin yksityinen työnvälitys. Tampereen raastuvanoikeus kuitenkin päätyi päätöksessään siihen, ettei lakia oltu rikottu. Sen katsottiin olevan ”*tarkoitettua edistämään työvoiman mahdollisimman tehokasta ja tarkoituksenmukaista työhönsijoittamistoimintaa tuotantoelämän palvelemiseksi ja tasapainon saamiseksi aikaan työmarkkinoilla.*” Liiton tekemät valitukset eivät tehonneet ja raastuvanoikeuden päätös pysyi seuraavissakin oikeusasteissa. Taustalla oli kajaanilaista muusikkoa Ari Lehosta vastaan nostettu oikeusjuttu. Lehtonen oli välittänyt muusikkona toimimisen ohella ohjelmaa. Oikeuteen toimitetussa vastineessa Lehtonen oli korostanut, että hän järjestää kiertueita, tuottaa ja manageroi. Toimenkuvia yhdistää se, että toimisto toimii työnantajana, ei vain välittäjänä. Oikeudessa ajattelumalli johti vapauttavaan päätökseen.²⁰

Toinen tapaus, joka aiheutti erityistä paheksuntaa Muusikkojen liitossa, oli Ohjelmapalvelujen - sittemmin Ohjelma-apu Oy:n - johtaja Janne Hakulinen. Hänen toimintansa herätti vuosikymmenten kuluessa paljon närää. Hakulisen katsottiin vuosikymmenien aikana ulkomaalaisten muusikoiden tuonnin ja kotimaisten artisteilta perityn kohtuuttoman voiton vuoksi, pyrkimyksiä määritellä muusikot yrittäjiksi, jolloin muusikoiden verotus oli ankarampaa. Hakulisen toimintaa paheksuttiin siinä määrin, että muusikoita kiellettiin ottamasta häneltä toimeksiantoja. Myös Ohjelma- ja konserttitoimistojen liitto otti kielteisen kannan Hakulisen toimintaa vastaan 1973, kun se vuoden 1973 työnvälityslakiin liittyen teki vastineen. Siinä liitto mainitsi, että yhdistykseen kuuluu joukko ohjelmatoimistoja, mutta ei Hakulisen yritys. Laissa esitettiin, että ohjelmatoimistojen tuli hakea toimilupaa toimiakseen.²¹

Työnvälitykseen liittyneiden muutosten ja Muusikkojen liiton vastustuksesta huolimatta ohjelmatoimistojen toiminta laajeni ja niiden määrä kasvoi. 1970-luvulla toimistot valtasivat kenttää ja ne alkoivat tanssipaikkojen lisäksi vastaamaan ravintoloiden ohjelmatarjonnasta. Muusikkojen liiton näkökulmasta perusongelmana pysyi se, että ohjelmatoimistot eivät toimineet liiton mielestä työnantajina ja tätä kautta ne eivät maksaneet muusikkojen eläkemaksuja. Toimistot näkivät asian toisin ja pitivät

¹⁸ Vanhasalo 2019, 63–72

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

itseään työnantajina. Muusikko- lehdessä nousi usein esille, että toimistot eivät maksaneet palkkoja tai korvauksia sopimusrikkomuksista.²²

Hiljalleen kuitenkin Muusikkojen liiton ja ohjelmatoimistojen välit paranivat. 1980-luvulla liitto kävi ohjelmatoimistojen yhdistyksen kanssa neuvotteluja keikkamuusikoiden työehtosopimuksesta. Ristiriitokin oli, kun ohjelmatoimistojen määrä kasvoi. Välillä ohjelmatoimistot välittivät muusikoita toisilleen ja yhtyeiden palkkioista veloitettiin tätä kautta useiden ohjelmatoimistojen provisio ja keikan ostaneelle taholle keikan hinta kohosi arvaamattomasti. Aika-ajoin paljastui veronmaksuongelmia, palkoista perittiin ennakkopidätyksiä, mutta niitä ei tilitetty verottajalle. Lisäksi koettiin, että toimistot maksoivat vain minimipalkkaa, jossa ei ollut neuvotteluväliä.²³

Vuonna 1986 tuli voimaan työvoiman vuokrausta koskeva laki. Se mahdollisti ohjelmatoimistoille sen, että ne toimivat työvoiman vuokraajina ja viranomaiset voisivat tätä kautta paremmin valvoa niiden toimintaa. Lain idea oli seuraava:

“Vuoden 1986 alusta työnvälityslakiin (246/59) lisättiin uusi 2 a § (652/85), jossa säädetään työvoiman vuokrausta. Sen mukaan toimintaa, jossa yritys tai sen osa taikka yksityinen henkilö merkittävässä määrin vastiketta vastaan tarjoaa työnantajana työntekijöitään suorittamaan toisen teettämää, teettäjän elinkeinotoimintaan kuuluvaa työtä (työvoiman vuokraus), ei saa harjoittaa ilman työvoimaviranomaisen lupaa.[...]

Yleisenä edellytyksenä työvoiman vuokrausta koskevan luvan myöntämiselle on, että työvoiman vuokrauksella voidaan tyydyttää lupahakemuksessa tarkoitettua toimialan lyhytaikaisen ja tilapäisen työvoiman tarvetta, tai jos toimintaan on ollut muu painava syy [...]

Asetuksen mukaan luvan työvoiman vuokrausliikkeen harjoittamiseen myöntää työministeriö. Lupa voidaan myöntää vakavaraiselle suomalaiselle rekisteröidylle yhteisölle tai yksityiselle henkilölle. Luvan myöntämisen ehtona on muun muassa, että yhteisö harjoittaa luvassa tarkoitettua toimintaa työministeriön hyväksymän päätoimisen vastaavan hoitajan johdolla.[...]

Luvan saaneen työvoiman vuokrausliikkeen harjoittajan tulee toiminnassaan muun muassa lähteä siitä, ettei työntekijää saa asettaa työn teettäjän käyttöön kuutta kuukautta pitemmäksi ajaksi kerrallaan, ellei ole kysymys yksittäisestä työhankkeesta tai esiintyvän taiteilijan työstä. Sama velvollisuus koskee myös työn teettäjää.”²⁴

Laki ei kuitenkaan saanut aikaiseksi kuin valtavan lupahallintojärjestelmän, jossa päällekkäisiä asiakirjoja toimitettiin eri viranomaisille. Vuoden 1991 lopussa oli voimassa yhteensä 458 lupaa työvoiman vuokrausliikkeen harjoittamista varten. Näistä suurin osa eli 189 lupaa koski muusikkojen vuokraukseen erikoistuneita ohjelmatoimistoja. Pelisäännöt eivät myöskään muuttuneet muusikkojen näkökulmasta. Yhä vieläkin koettiin muusikkojen taholta, ettei palkkoja maksettu, eivätkä toimistot hoitaneet kaikkia veloitteitaan, kuten eläkemaksuja. Vuonna 1994 työnvälitystoimistoja koskevat rajoitukset poistettiin työvoimapalvelulainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Lupamenettelystä luovuttiin ja se korvattiin työvoimaviranomaiselle tehdyllä ilmoituksella.²⁵

Ohjelmatoimistotoiminta on ajan myötä vakiintunut osaksi musiikki-infrastruktuuria. 2000-luvulle tultaessa toiminta oli siinä määrin ammattimaista, että liiton ja ohjelmatoimistojen välillä käydään rakentavaa

²² Vanhasalo 2019, 63–72

²³ Ibid.

²⁴ Vanhasalo 2019, 63–72; Finlex, HE 103/1993: <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/1993/19930103>, ks. 19.12.2021

²⁵ Vanhasalo 2019, 63–72; Finlex, HE 103/1993: <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/1993/19930103>, ks. 19.12.2021; Henkilöstöpalveluyritysten liitto: Henkilöstöpalvelualan ja HPL:n historia: <https://hpl.fi/historia>; ks. 19.12.2021

keskustelua. Ongelmia toki on ja ne vaikuttavat olevan vieläkin samoja, kuin jo 1900-luvun alussa. Tähän haetaan nyt ratkaisua Skaala-hankkeen kautta.²⁶

5. Muusikot: yrittäjiä vai työntekijöitä

Muusikkojen ja ohjelmatoimistojen väliseen ongelmavyhtiin vaikuttaa edellä esitellyssä historiakatsauksessa ja tänä päivänä kaksi lakiin perustuvaa kokonaisuutta:

1. työsuhteen tunnusmerkit ja toimeksianto
2. palkkaa vai työkorvausta eli muusikon sosiaaliturva

Muusikkojen liiton juristi Mirkka Kivilehto esitteli työsuhteen ja toimeksiannon eroja SKAALA-hankkeen työryhmätapaamisessa, jossa käsiteltiin ohjelmatoimistojen työnantajaroolia. Työsuhteen tunnusmerkit on kirjattu työsopimuslakiin ja työlainsäädäntöön. Ne taas perustuvat yleiseen sopimusoikeuteen.²⁷

Työsopimuslaissa todetaan, että lakia tulee soveltaa, kun työntekijät tai työntekijä sopimukseen perustuen sitoutuvat henkilökohtaisesti tekemään työtä työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena palkkaa tai muuta vastiketta vastaan. Työsopimuslaissa korostetaan myös, että työsuhteen tunnusmerkistöön kuuluu, että johdon ja valvonnan alaisena toimimisen mahdollisuus riittää sekä se, että direktio, eli työnjohto-oikeus, voidaan siirtää tässä toiselle.²⁸

Työlainsäädäntöä voidaan pakkosoveltaa, eli sitä on pakko soveltaa kaikkiin työsuhteisiin, jotka täyttävät työsuhteen tunnusmerkistön. Lainsäätäjät on pakottavasti määrännyt, keitä työlainsäädännössä suojellaan. Työsuhteeksi ei katsota ammatillista kuntoutusta, erilaista työtoimintaa, tavanomaista harrastustoimintaa, vapaaehtoistyötä, talkootyötä. Näissä toiminnoissa toiminnan järjestäjä ei yleensä tavoittele taloudellista hyötyä. Poikkeuksia kuitenkin on. Esimerkiksi yleishyödyllisissä yhteisöissä voi täytyä työsuhteen tunnusmerkistö, vaikka siinä ei tavoiteltaisi taloudellista hyötyä.²⁹

Toimeksiantosuhde muodostuu, kun työn tarjoaja ei käytä suorittajaan työnjohtovaltaa, ei valvo työhön käytettyä aikaa ja työnjohtaja ei valvo työsuoritusta. Tässä tapauksessa työn tarjoaja vain hyväksyy tai hylkää lopputuloksen. Työn suorittajalla on myös oikeus ottaa muilta vastaan toimeksiantoja. Toimeksiantosopimuksella voidaan tehdä työtä freelancer-sopimuksella, kevytyrittäjänä, toiminimen, osakeyhtiön tai vaikkapa osuuskunnan kautta. Työn suorittaja siis työskentelee toimeksiantosuhteessa omaan lukuunsa ja saa työstä esimerkiksi yritykselleen välittömän hyödyn.³⁰

Työsopimuslain perusteella ohjelmatoimistojen ja muusikoiden välille on noussut aika-ajoin erimielisyyksiä esimerkiksi siitä, onko muusikoiden tai yhteiden ja ohjelmatoimistojen välille syntynyt työsuhde vai onko kyseessä toimeksiantosuhde. Työneuvosto on kiinnittänyt muun muassa huomiota siihen, onko muusikolla tai yhteellä oikeus ottaa vastaan muita työtilaisuuksia, vai onko muusikoiden tai yhteiden sopimus ohjelmatoimistojen kanssa sellainen, että muita työtilaisuuksia ei saa ottaa vastaan. Kun tilanne on ollut se, että muiden työtilaisuuksien vastaanottaminen on ollut kiellettyä sopimuksen mukaan, on syntynyt työsuhde, koska on katsottu, että muusikko tai yhte työskentelee ohjelmatoimiston johdon ja valvonnan alaisuudessa aina sopimuksen syntyessä keikkapaikan ja ohjelmatoimiston välillä.³¹

²⁶ Vanhasalo 2019, 63–72

²⁷ Kivilehto 2021: Työsuhteen tunnusmerkit vs. toimeksianto: PowerPoint-esitys; ks. 20.12.2021

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Lakiuutiset 2020: <https://www.linnunmaalex.fi/2020/02/21/tyosuuhde-vai-toimeksianto/>; ks. 20.12.2021

³¹ Kivilehto 2021: Työsuhteen tunnusmerkit vs. toimeksianto: PowerPoint-esitys; ks. 20.12.2021

Mihin muusikko sitten tarvitsee työsuhdetta? Siihen vastaus löytyy sosiaaliturvalainsäädännöstä. Ongelmia muusikoiden kohdalla on ollut tämän osalta erityisesti korona-aikana, kun työtilaisuuksia ei ole ollut, eikä palkkaa tai työkorvauksia ole saatu.

Yleensä ohjelmatoimisto myy muusikoiden ja yhtyeiden keikat provisiota vastaan. Muusikko saa palkkion keikasta usein sen jälkeen, kun ohjelmatoimiston provision lisäksi siitä on maksettu muut keikkaan liittyvät kulut. Lisäksi palkkiosta voidaan vielä maksaa sosiaalikulut, jos muusikko toimii verokortilla työsuhteenomaisesti ohjelmatoimistoon ja muusikon kanssa on sovittu näin. Toinen vaihtoehto on, että muusikko toimii yrittäjänä ja laskuttaa palkkion ohjelmatoimistosta ja hoitaa itse yrittäjille kuuluvat työeläkevakuutukset. Työkorvausta maksetaan yrittäjälle ja palkkaa työntekijälle.³²

Palkansaajana työntekijän TYEL- vakuutuksen (työeläkevakuutus) maksaa työnantaja. Muusikoiden kohdalla he käytännössä maksavat tämän itse ohjelmatoimistojen perimän provision jälkeen ja keikkapalkkio lasketaan vasta kaikkien kulujen jälkeen. Yrittäjänä muusikko hoitaa itse YEL-vakuutuksen (yrittäjän eläkevakuutus). Sen määrä riippuu yrittäjän tuloista, iästä ja eläkkeellejäänti-ikästä.³³

Olennaista muusikkojen näkökulmasta on se, että ovatko he työsuhteessa vai toimeksiantosuhteessa ohjelmatoimistoihin nähden - varsinkin korona-ajan pitkän keikkataujan aikana. Työsuhteessa oleva muusikko voi saada työttömyysetuutta tai ansiosidonnaista päivärahaa, kun työsuhteen päättyessä tai lomautuksen alkaessa hän ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon ja on valmis ottamaan vastaan kokoaikaisen työn. Sama pätee toimeksiantosuhteessa olevaan muusikkoon, jonka TE-toimisto tulkitsee olevan useimmiten yrittäjä. Erotuksena työsuhteessa olevaa muusikkoon, on yrittäjänä toimivan todistettava TE-toimistolle se, että hän ei ole päätoiminen opiskelija tai yrittäjä. Päätoimisuutta tulkitaan TE-toimistossa siten, että työmäärä on niin suuri, ettei voi ottaa vastaan kokoaikaista työtä. Sivutoiminen yrittäjä voi saada työttömyysetuutta, jos kykenee ottamaan vastaan kokoaikaisen työn.³⁴

Olennaista kuinka pää- ja sivutoimisuus yrittäjyyden osalta määritellään, on se kuinka TE-toimistossa tulkitaan yrittäjästatus sinne tehdyn selvityspyynnön kautta. Tässä kohtaa on hyvä korostaa työtunteja, ei euroja - työtunnit voidaan todistaa esimerkiksi oman työtuntikirjanpidon kautta. Yrittäjänä voi ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, kun yritystoiminta on lopetettu tai on sivutoiminen yrittäjä. On tärkeä huomata, että TE-toimiston valta yrittäjästatuksen määrittelyn osalta on iso ja vaikka itse tulkitsisit olevasi kevytyrittäjä tai sivutoiminen yrittäjä, saattaa TE-toimisto evätä oikeuden työttömyysetuuteen tai ansiosidonnaiseen päivärahaan.³⁵

6. Selvityksen tulokset – eli ohjelmatoimistojen rooli työnantajaketjussa

Kuten jo historiakatsauksesta saattoi huomata, on ohjelmatoimistojen rooli työnantajaketjussa ollut työvoimapolitiittisesti sekä työlainsäädännön kannalta epäselvä. Ohjelmatoimistoja ohjaavat mallit kumpuavat jo 1900-luvun alusta. Niitä on hienosäädetty vuosikymmenten aikana eri lakien myötä.

Muusikkojen liiton ja ohjelmatoimistojen välillä on aika-ajoin ollut erimielisyyksiä ja niitä on käyty läpi juristien välityksellä – yleensä erimielisyydet kuitenkin sovittellaan viime kädessä, eikä niistä olla aina menty lakitupaan asti. Voittopuolisesti ongelmat ovat liittyneet siihen, onko muusikko ollut työsuhteessa vai toimeksiantosuhteessa ohjelmatoimistoon nähden.

³² Karjalainen 2021: Palkkaa vai työkorvausta II muusikon sosiaaliturva MV - Kari Karjalaisen koonti.pdf; ks 20.12.2021

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

Skaala-hankkeen puitteissa Suomen ohjelmatoimistojen ja agenttien jäsenryyksille tehtiin jäsenkysely. Siinä kysyttiin ohjelmatoimistojen näkemyksiä seuraavista asioista:

1. Minkälaisena näette ohjelmatoimistossanne työnantajaroolin?
2. Minkälaisilla sopimuksilla artistit ja bändit ovat ohjelmatoimistollanne? Esimerkkejä erilaisista toimintamalleista.
3. Keissiesimerkkejä erilaisista ristiriitatilanteista muusikkojen korvausten maksun suhteen.
4. Miten ohjelmatoimistojen asemaa ohjelmatoimistonne mielestä voitaisiin selkeyttää työntekijä-työnantaja-asetelman osalta ohjelmatoimistojen ja esiintyjien välillä? Erilaisia ratkaisumalleja.

Bonus 1. Kuvitellaan, että ohjelmatoimistot kantaisivat työnantajavastuun kokonaisuudessaan. Mitä tämä tarkoittaisi?

Bonus 2. Mitä palveluja artistit / bändit saavat ohjelmatoimistostanne?

Ohjelmatoimistoissa nähtiin, että pääasiassa ne toimivat toimeksiantojen perusteella, eli artistit, yhtyeet ostavat niiltä palveluja, kuten keikkamyynnin, markkinointiin liittyviä ratkaisuja, neuvontaa, rahallista -sekä selvittelyapua koronan aikana, uraneuvontaa, asiakasrajapinnan hoitamisen, keikkojen laskutuksen ja palkanmaksupalvelut. Eli artistit ja yhtyeet toimivat ohjelmatoimistojen työnantajina. Monissa vastauksissa kuitenkin mainittiin, että vaikka ohjelmatoimisto välittää pääasiassa ohjelmaa, eikä sinänsä suoraa työsuhdetta synny ohjelmatoimistojen ja artistien tai yhtyeiden välille, voidaan juridisesti näin osittain tulkita esimerkiksi palkanmaksuun liittyvien kuvioiden vuoksi.

Tulkinnassa korostuu se, miten ohjelmatoimistojen toiminta on historian saatossa muokkaantunut. Kuten eräässä vastauksessa hyvin asia tuodaan esille:

“Juridisesti varmaankin joko on työnantaja tai ei ole, mutta oikeassa elämässä ohjelmatoimisto on yleensä jotain tästä välistä. Ääripää löytyvät helpoiten pohtimalla, kuka on ohjelmatoimiston asiakas eli kenelle ohjelmatoimisto myy palveluitaan. Toisessa äärilaidassa on ohjelmatoimisto, jonka artisti palkkaa huolehtimaan esiintymistoiminnastaan. Ulkomailla tätä kutsuttaisiin agentiksi, jossain vaiheessa Suomessa näitä kutsuttiin rocktoimistoiksi. Tällainen agentti-ohjelmatoimisto ei mitenkään voi olla artistin työnantaja, vaan päin vastoin. Toisessa äärilaidassa on ohjelmatoimisto, jonka asiakas on esiintymispaikka. Ohjelmatoimisto sopii asiakkaan kanssa esimerkiksi siitä, että se toimittaa tiettyinä iltoina halutunlaisia esiintyjä asiakkaalle. Tällöin voi syntyä tilanne, että ohjelmatoimisto on artistin työnantaja tai ainakin lähellä sitä. Tällaista ohjelmatoimistotoimintaa on ollut lähinnä joitain vuosikymmeniä sitten, jolloin muutamat keskeiset ohjelmatoimistot olivat osuusliikkeiden luomia ja omistamia ja joiden tarkoitus oli palvella osuusliikkeiden ravintolatoimintaa. Tämä historiallinen perinne on luonut asetelman, jossa ohjelmatoimistoa yhä edelleen pidetään työnantajana.

Tilanteissa, jossa ohjelmatoimiston asiakas on artisti, syntyy usein myös kolmas tilanne. Kun artisti (tai artistiryhmä) palkkaa ohjelmatoimiston itselleen, se usein velvoittaa ohjelmatoimistoa toimimaan työnantajana artistin itsensä lisäksi myös tämän palkkaamille muusikoille ja teknikoille. Todellinen päätävävalta mukaan tulevista soittajista ja roudareista sekä näiden palkasta yms. on artistilla, mutta ohjelmatoimisto joutuu usein kantamaan vastuun tästäkin.”³⁶

Usein kullakin ohjelmatoimistolla on omat artistisopimus pohjansa. Niissä määritellään niin ohjelmatoimiston, kuin artistin oikeudet ja velvollisuudet. Sopimuksen sisältö riippuu siitä nostaako artisti ohjelmatoimistolta palkkaa vai onko se toimeksiantosopimuksella, eli yrittäjä, joka ostaa palveluja

³⁶ poiminta selvitystä varten annetusta vastauksesta; 10.11.2021

ohjelmatoimistolta. Hyvin yleistä on myös, että kirjallisia sopimuksia ei käytetä artistien, yhteiden ja ohjelmatoimistojen välillä. Vuosien varrella alan lakimiehet ovat vaatineet artisteja allekirjoittamaan niin monimutkaisia sopimuksia, että usein artistit toimivat ilman kirjallista sopimusta. Lisäksi eräässä vastauksessa mainitaan, että vaikka artistin kanssa olisi tehtykin sopimus, sen sitovuus on yleensä erittäin huono.

Kaikissa annetuissa vastauksissa mainittiin ohjelmatoimistojen ja artistien tai yhteiden välillä muodostuneen ristiriitatilanteita, kun artisti tai yhteys on palkannut tuuraavan keikkamuusikon tai teknikon ja tästä ei ole informoitu ohjelmatoimistoa. Samalla ei ole informoitu millaisella palkkauksella kyseinen tuuraaja on mukana esimerkiksi yksittäisellä keikalla. Kun kirjallinen sopimus puuttuu keikkamuusikon tapauksessa, syntyy ristiriitatilanteita, kun keikkakohtaisesti palkattu henkilö tulkitsee olevansa työsuhteessa vaikka ohjelmatoimisto ei ole ollut tietoinen kyseisen henkilön osallistumisesta keikalle. Tulkinta perustuu työlainsäädäntöön. Ohjelmatoimistoille on näissä tapauksissa syntynyt isoakin korvausvelvollisuuksia. Toisin sanoen jokaisen tuuraajamuusikon -ja teknikon kanssa olisi aina tehtävä kirjallinen sopimus siitä millä periaatteella hän on mukana tuuramassa keikalla ja tästä keikkailevan artistin, yhtyeen, tulisi pitää huolta.

Toinen ristiriitatilanne, joita ohjelmatoimistojen ja artistien välille on muodostunut aika-ajoin, liittyy sopimuksien peruutusehtoihin. Alan käytäntö on yleensä 30 vuorokauden peruutussääntö. Ohjelmatoimistot harvoin, jos koskaan, haluavat sovittuja keikkoja perua. Välillä muusikot näin kuitenkin tekevät eri syihin vedoten. Tästä huolimatta ohjelmatoimistoja on haastettu oikeuteen siitä, että järjestäjä on perunut esiintymisen 30 vuorokauden perumissääntöön vedoten. Muusikot ovat näissä tapauksissa vedonneet yleissitoviin työehtosopimukseen ja sopimuslainsäädännön kiemuroihin, joiden perusteella 30 päivän peruutussääntö heikentää muusikoiden oikeuksia ja tätä kautta sen voidaan katsoa rikkovan esimerkiksi yleissitovaa työehtosopimusta.

Sairastumisista on nousemassa myös ongelma ohjelmatoimistojen osalta, kun vakuutusyhtiöt irtisanovat keskeyttämismaksuunsa. Jos yksi yhtyeen jäsenistä sairastuu kesken kiertueen, peruuntuu usein myös muiden yhtyeen jäsenten ja teknikoiden keikka tai peräti koko kiertue. Mitä vakiintuneemmasta kokoonpanosta on kyse, sitä ongelmallisemmaksi tulevat sairastapaukset, kun keskeyttämismaksuunsa kautta ei voida hakea korvauksia kiertueen keskeytyksestä eikä tätä kautta menetyksiä voida korvata. Kuitenkin:

“Sairastumisien osalta tilanne olisi korjattavissa, jos joku vakuutusyhtiöstä taas suostuisi antamaan alallemme keskeytysvakuutuksen. Koska ohjelmatoimistot pyörittävät myös kohtuullisia eläkevakuutusmaksuja, voisi nämä olla sellainen porkkana, johon joku vakuutusyhtiö tarttuisi. Kunhan korona-aika saataisiin vain pois päiväjärjestyksestä.”³⁷

Kaikkien ohjelmatoimistojen mielestä ei ole kenenkään etu, että ohjelmatoimistot toimisivat kaikkien artistiensa, yhteiden, teknikoiden sekä toimistotyöntekijöiden työnantajina. Tässä suhteessa työnantajakulut nousisivat niin korkeiksi, että artisteilta tai yhtyeiltä peritty komissio nousisi pilviin. Pahimmassa tapauksessa kulut nousisivat tuloja suuremmiksi kaikkien osapuolien osalta, eikä tämä olisi kenenkään etu.

³⁷ poiminta selvitystä varten annetusta vastauksesta; 10.11.2021

7. Ohjelmatoimistojen roolin selkeyttäminen työnantajaketjussa – ratkaisumalleja

Kuten selvityksen aikana on käynyt selväksi, ongelmat, joiden kanssa ohjelmatoimistot ja muusikot painivat ovat samat, kuin jo 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Näkemuserot ovat selkeät siitä mikä on ohjelmatoimistojen rooli työnantajaketjussa. Ohjelmatoimistot kokevat pääasiassa toimivansa toimeksiantosopimusten kautta, eli artistit ja yhtyeet ostavat palveluja. Monet muusikot puolestaan näkevät tilanteen toisin, eli he kokevat olevansa työsuhteessa. Poikkeuksena tietenkin esimerkiksi yhtyeet, joiden ympärille on perustettu osakeyhtiö.

Ohjelmatoimistojen työnantajaroolin selkeyttämiseen ohjelmatoimistojen ja muusikkojen välillä ja siihen, kuinka dialogia ja työhyvinvointia voitaisiin kehittää muusikkojen ja ohjelmatoimistojen välillä, nousi seuraavia ratkaisuehdotuksia SKAALA-hankkeen ohjelmatoimistojen työnantajaroolia pohtivassa työryhmässä sekä Suomen ohjelmatoimistot ja agentit ry:n jäsenille tehdyssä kyselyssä:

- jonkunlainen työehtosopimus Muusikkojen liiton ja Suomen ohjelmatoimistojen ja agenttien välillä, jossa sovitaan alan hyvistä käytännöistä
- artistisopimusmalli, jonka Muusikkojen liitto ja Suomen ohjelmatoimistot ja agentit laativat yhdessä. Siinä sovitaan, mitä sopimuksessa ainakin tulisi olla.
- jos käytetään toimeksiantosopimusta, mutta ohjelmatoimisto maksaa muusikon palkkiosta työnantajakulut ennen palkkion tilitystä, voisi sopimusteknisesti tai ainakin palkkakuiteissa mainita, että muusikko on työsuhteessa
- muusikot yrittäjinä, bändit yrittäjinä erityisesti isojen ja vakiintuneiden yhtyeiden kohdalla
- muusikoiden sosiaaliturvan parantaminen ja työlainsäädännön uudistaminen

Ohjelmamyyntipalvelut on ollut mahdollista hakea arvonlisäveron piiriin vuodesta 2019 alkaen³⁸. Ohjelmatoimistoissa nähtiin kaikkein kannattavimpana vaihtoehtona, että ne maksaisivat kaikille muusikoille palkkiot laskulla tai työkorvauksena. Tällä tavalla välttyttäisiin työsuhteilta ja niiden tulkinnan kautta syntyneistä ongelmista. Muusikoille tästä kuitenkin ei ole etua, jos ne eivät halua toimia yrittäjinä, koska sosiaaliturva on tätä kautta heikommassa kantimissa esimerkiksi korona-ajan mukanaan tuomina työttömyyskausina.³⁹

Eräässä ohjelmatoimistojen työnantajaroolia kartoittavassa kyselyn vastauksessa todettiin:

”Suurimmalle osalle muusikoita olisi parasta, että ohjelmatoimistot jatkaisivat palkanmaksua ja huolehtisivat sosiaaliturvasta keikkapäiviltä. Tällöin kuitenkin kaikkien osapuolien tulisi ymmärtää ohjelmatoimiston rooli ja hyväksyä se. Eli ohjelmatoimistot ottavat itselleen vain 15-20% esiintymispalkkiosta, jolla se juuri ja juuri tulee toimeen. Loput varat kuuluvat esiintyjille ja ohjelmatoimistot jakavat ne esiintyjien kertomalla tavalla.

Mallin epäkohtana on seuraava varjopuoli:

Näin toimittaessa ohjelmatoimistoille ei jää mitään puskuria, josta ne voisivat irrottaa vaikkapa 100.000 euroa basistille, joka kokee jääneensä aiheetta yhtyeestä sivuun. Tällaisia korvauksia varten ohjelmatoimistojen tulisi ryhtyä keräämään rahastoa eli nostamaan merkittävästi esiintymispalkkioista

³⁸ Arvonlisävero on tarkoitettu kuluttajan maksettavaksi. Yrittäjien välisissä liiketoimissa ostava yrittäjä voi vähentää arvonlisäveron, jonka toinen arvonlisäverovelvollinen yrittäjä on laskuttanut häneltä. Edellytyksenä on, että tavaraa tai palvelua käytetään arvonlisäveron vähennykseen oikeuttavassa liiketoiminnassa. Koponen 2019; <https://yle.fi/uutiset/3-10796345>; ks.20.10.2021

³⁹ Ibid.

perimäänsä komissiota. Ratkaisu olisi kuitenkin muusikoille huono, koska heidän ansionsa pienenisivät merkittävästi.”⁴⁰

Toisena vaihtoehtona muusikoiden ja ohjelmatoimiston työnantajaroolin selkeyttämisen suhteen nähdään ohjelmatoimistojen työnantajaroolia kartoittavan kyselyn vastauksissa ja ohjelmatoimistojen työnantajaroolia pohtivassa Skaala-hankkeen työryhmässä, että Muusikkojen liitto ja Suomen ohjelmatoimistot ja agentit tekisivät työehtosopimuksen, jossa alan hyvistä käytännöistä sovittaisiin. Tämä parantaisi ohjelmatoimistojen ja muusikkojen välistä dialogia. Samaan tähtää artistisopimusmalli, jonka pohjalta ohjelmatoimistot voisivat tehdä omat artistisopimuksensa. Sen työstäminen on tarkoitus aloittaa keväällä 2022 Muusikkojen liiton ja Suomen ohjelmatoimistot ja agentit ry:n yhteistyönä.

Ohjelmatoimistojen työnantajaroolin selkeyttämistoimenpiteenä esiteltiin kolmantena vaihtoehtona muutamassa selvitystyötä varten tehdyssä kyselyn vastauksessa ohjelmatoimistomalli, joka tarjoaisi oikeasti muusikoille käytännössä mahdollisuuden pyörittää esiintymistoimintayritystä ilman, että muusikon täytyy se perustaa ja hallita sitä. Ulkomailla tämä on jo arkea. Tässä mallissa agentti yhdistää artistin ja promoottorin. Agentti ottaa välitystyöstään 10–15 % komission ja loput rahat menevät artistin yhtiölle tai manageriyhtiölle. Tässä mallissa ei kuitenkaan artistille ole tarjolla samoja palveluja, kuin perinteisessä suomalaisessa ohjelmatoimistossa, vaan artistin tarvitsee mahdollisesti erikseen palkata tilitoimisto, kiertuemanageri ja vaikkapa tuotantopäällikkö.⁴¹

Suomessa ohjelmatoimistotoimintaa kuvaa seuraava kyselyn vastaus:

“Käytännössä se (ohjelmatoimisto) toimii useimmiten myös artistin tilitoimistona. Eli kun esiintyjälle jää 80-85% esiintymispalkkiosta ja siitä pitäisi lähteä maksamaan kuluja ja jyvittämään tuloja eri osapuolille, niin hänen ei Suomessa tarvitse välttämättä perustaa omaa yritystä tätä varten, vaan ohjelmatoimisto tekee asian hänen puolestaan. Ikään kuin ohjelmatoimistossa pyöritettäisiin lukuisien artistien eri yhtiöitä yhden katon alla ja näin toimien säästää merkittävästi artistien kuluja. Parhaimmassa tapauksessa artisti saa vielä työntekijän statuksen eri viranomaistahoja varten, vakuutukset hoidetaan ja eläkettä kertyy edes esiintymistoiminnasta. Tämä on ehdottomasti artistin edun mukainen järjestely, joka vaatisi kaikkien alalla toimivien hyväksynnän.”⁴²

Eli osassa ohjelmatoimistoja ollaan valmiina tarvittaessa tekemään artistisopimus, jossa muusikolle annetaan työntekijästatus, joka auttaa esimerkiksi pitkittyneissä työttömyystilanteissa.

Kaikkein pitkäjänteisin ratkaisu olisi uudistaa muusikoiden työttömyysturvaa ja sosiaaliturvaa siten, että ne koskisivat myös freelancer-statuksella toimivia muusikkoja. Tämä olisi muusikkojen edun mukaista ja selkeyttäisi ohjelmatoimistojen ja muusikoiden välistä dialogia ja työnantajaroolia sekä lisäisi kaikkien näkökulmasta työhyvinvointia. Esimerkiksi marraskuun 2021 lopulla musiikkialan delegaatio luovutti *Musiikkialan ehdotukset alan uudelleen rakennuksen toimenpiteiksi* pääministeri Sanna Marinille ja erityisavustaja Pirita Ruokoselle. Toimenpidelistauksessa kohdassa 3. *Luovan työn tekijöiden sosiaaliturvan ja työttömyysturvan ongelmien korvaaminen* todetaan:

Koronapandemian myötä luovan alan tekijöiden ja erityisesti freelance-työn tekijöiden puutteellinen turvaverkko on noussut akuutiksi ongelmaksi. Työsuhteessa toimivilla freelancereilla on oltava oikeus päästä osalliseksi työsuhdeperusteisesta sosiaaliturvasta sekä erityisesti ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta. Myös yrittäjäasemassa toimivien freelancereiden turvaverkon on oltava jatkossa aukoton. Apurahojen ja tekijänoikeustulojen suhde työttömyysturvaan tulee selkeyttää.

⁴⁰ poiminta selvitystä varten annetusta vastauksesta; 10.11.2021

⁴¹ Banton 2020: <https://www.musicgateway.com/blog/how-to/music-booking-agents>; ks 20.12.2021

⁴² poiminta selvitystä varten annetusta vastauksesta; 10.11.2021

ONGELMAT:

- *Tekijänoikeuskorvaukset eivät kerrytä työttömyysturvaa, mutta leikkaavat maksukuukauden työttömyyspäivärahaa sekä muita etuuksia, esim. asumistukea ja vanhempainpäivärahaa. Tämä perustuu virheeseen työttömyysturvalain asetuksissa. Tekijänoikeuskorvaukset eivät ole palkkaa, vaan käyttökorvausta jopa jo vuosia sitten tehdystä työstä.*
- *TE-viranomaisten puutteellinen asiantuntemus luovien alojen työllistymismuodoista. Monet pääasiassa työsuhteissa työllistyvät freelancerit on tulkittu yrittäjiksi pelkästään sen perusteella, että ovat kertoneet tekevänsä freelance-työtä tai heillä on ollut lisäksi muutamia toimeksiantoja. Viranomaisten selvityspyynnöt ovat harhaanjohtavia eivätkä hyvän hallinnon mukaisia.*
- *Työttömyysturvalainsäädännön tulkinnanvaraisuus ja epäyhdenvertaisuus rajanvedossa. Väliinputoaminen mm. eläke- ja sosiaaliturvaa kerryttämättömien tulojen osalta.*

RATKAISUT

- *Etuuksien osalta on jätettävä huomiotta tekijänoikeusjärjestöjen maksamat tekijänoikeuskorvaukset ennen työttömyyttä tehdyn teoksen käytöstä tai sen esittämisestä.*
- *Luovien alojen freelancetyön erityispiirteet ja luonne tulee ymmärtää paremmin, ja TE-toimistojen osaamista työsuhteisen työn tunnusmerkistöjen tunnistamisessa ja tähän liittyvän oikeuskäytännön tuntemusta tulisi vahvistaa. Työttömäksi ilmoittautuvien hakemuksia käsiteltäessä tulisi huomioida hakijan työoikeudellinen osaamattomuus ja selvittää epäselviä ja tulkinnanvaraisia yksityiskohtia yhdessä hakijan kanssa hyvän hallinnon mukaisesti.*
- *Työsopimuslain työsuhteen tunnusmerkit on päivitettävä hallitusohjelman mukaisesti. Työsuhteen ja yrittäjätoiminnan rajanvetoa tulee yhtenäistää eri lainsäädännöissä (vero-, työttömyys- ja eläketurvalainsäädäntö) ja huolehtia esimerkiksi eläkkeiden kertymisestä kaiken ansiotulon osalta. Työttömyysturvalain päätoimisen yrittäjän käsitteen nykyistä tarkempi määrittely/ohjeistus ja lausuntojen antamisen keskittäminen asiantunteviin käsiin on toteutettava. Omassa työssä työllistymisen kategoria tulee poistaa työttömyysturvalaista. Yhdistelmävakuuttaminen on toteutettava.*
- *Freelancereiden sosiaaliturva-asema tulee selvittää perinpohjaisesti, ottaen huomioon nykyajan moninaiset työn markkinat koko laajuudessaan. Turvaverkkoa on kehitettävä niin, että riippumatta juridisesta toimintamuodosta suoja kattaa kaikki freelancerit”.⁴³*

On kuitenkin huomioitava, että lain valmistelu vie aina aikaa - joskus jopa vuosikymmeniä, joten yllä oleva toimenpide-ehdotuksen voidaan katsoa olevan pitkän tähtäimen tavoite, joka selkeyttää ohjelmatoimistojen työnantajaroolia ja parantaa varsinkin freelancer-muusikoiden asemaa yhteiskunnallisesti. Tätä ennen Muusikkojen liitto ja Suomen ohjelmatoimistot ja agentit voivat pohtia muita ratkaisumalleja esimerkiksi herrasmies/naistyöehtosopimuksen ja artistisopimuksen mallin muodossa.

⁴³ Muusikkojen liitto 30.11.2021: Musiikkialan ehdotukset alan uudelleenrakennuksen toimenpiteiksi. ks. 20.11.2021: <https://www.muusikkojenliitto.fi/musiikkialan-ehdotukset-alan-uudelleenrakennuksen-toimenpiteiksi/?fbclid=IwAR1bjrIMkZtvkGGBIgwT-iyQ94LWnfy1QdWM9qnuT7IHg1HAHQBbaBwt9mU>

Lähteet:

Banton, Joelle 2020: How To. What Is A Music Booking Agent & Why Do You Need One? (blogikirjoitus). Katsottu 20.12.2021: <https://www.musicgateway.com/blog/how-to/music-booking-agents>

Finlex, HE 103/1993: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain ja elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta. Katsottu 19.12.2021: <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/1993/19930103>

Henkilöstöpalveluyritysten liitto: Henkilöstöpalvelualan ja HPL:n historia. Katsottu 19.12.2021: <https://hpl.fi/historia>

Kari Karjalainen 2021: Palkkaa vai työkorvausta II muusikon sosiaaliturva MV - Kari Karjalaisen koonti.pdf; katsottu 20.12.2021

Kivilehto, Mirkka 2021: Työsuhteen tunnusmerkit vs. toimeksianto: PowerPoint-esitys. Katsottu 20.12.2021.

Koponen Jarmo 2019: Nyt löytyi yhteinen asia esiintyville taiteilijoille ja urheilijoille – arvonlisäverovelvolliseksi hakeutuminen mahdollista. Katsottu 20.12.2021: <https://yle.fi/uutiset/3-10796345>

Kämäräinen, Jaakko 2020: Skaala-hanke on käynnissä. Muusikkojen liiton blogi. Katsottu 29.11.2021: <https://www.muusikkojenliitto.fi/skaala-hanke-on-kaynnissa/>

Lahti, Jenny 2014: Muista välittää! Artisti ohjelmatoimiston asiakkaana Kehittämisehdotuksia Ramin Välitys Oy:lle. Katsottu 13.12.2021: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74928/Lahti_Jenny.pdf;jsessionid=992D61850839EBF6CB78EC052EC0EE3A?sequence=1

Lex Linnunmaa 21.2.2020: Työsuhde vai toimeksianto? Lakiuutiset. Katsottu 20.12.2021: <https://www.linnunmaalex.fi/2020/02/21/tyosuhde-vai-toimeksianto/>

Marttinen Kalle, Timonen Pekka: Lukijan mielipide (Helsingin Sanomat): Hallitus väistää vastuuta tapahtuma-alan kriisistä. Katsottu 9.12.2021: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008427952.html>

Muusikkojen liiton nettisivu 2021. Katsottu 6.12.2021: <https://www.muusikkojenliitto.fi/>

Muusikkojen liitto 30.11.2021: Musiikkialan ehdotukset alan uudelleenrakennuksen toimenpiteiksi. Katsottu 20.11.2021: <https://www.muusikkojenliitto.fi/musiikkialan-ehdotukset-alan-uudelleenrakennuksen-toimenpiteiksi/?fbclid=IwAR1bjrIMkZtvkGGBIgwT-iyQ94LWnfy1QdWM9qnuT7IHg1HAHQBbaBwt9mU>

Muusikkojen liiton satavuotisjuhlakirja. Muusikko edellä. Toim. Nissilä Pekka ja Lehtonen Lasse. Kustannusyhtiö Selvät Sävelet 2019. Painettu Forssa Print.

Vanhasalo, Mikko 2019: Työllistymistä turvaamassa. Työnvälitys muusikkojen liiton peruspilarina. Muusikkojen liiton satavuotisjuhlakirja. Muusikko edellä. Toim. Nissilä Pekka ja Lehtonen Lasse. Kustannusyhtiö Selvät Sävelet 2019. Painettu Forssa Print. s. 49-72.

Raatikainen, Outi (Pink Eminence) 2013. Taiteen välittävän portaan toimialaselvitys. Musiikin, kirjallisuuden, tanssin ja kuvataiteen välittäjäporras 2012. Music Finland – Tunnuslukuja ja tutkimuksia 3, tammikuu 2013. Katsottu 7.12.2021: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/music-finland/fi/dokumentit/tunnuslukuja_ja_tutkimuksia3.pdf

Tapahtumateollisuus: Tapahtumateollisuus ry on perustettu. Katsottu: 9.12.2021:

<https://www.tapahtumateollisuus.fi/ajankohtaista/2020/06/tapahtumateollisuus-ry-on-perustettu/>

Tilastokeskus: Liitetaulukko 1. Kulttuuritoimialat vuoden 2008 toimialaluokituksen mukaan. Katsottu

9.12.2021: https://www.stat.fi/til/klt/2015/01/klt_2015_01_2016-08-31_tau_001_fi.html

Tilastokeskus: Liitetaulukko 2. Kulttuuriammatit vuoden 2010 ammattiluokituksen mukaan. Katsottu

9.12.2021: https://www.stat.fi/til/klt/2015/01/klt_2015_01_2016-08-31_tau_002_fi.html

Työ- ja elinkeinoministeriö: Ammattibarometri. Katsottu 9.12.2021: <https://www.ammattibarometri.fi/>

* ammattibarometri on työ- ja elinkeinotoimistojen koonti keskeisten ammattien kehitysnäkymistä lähitulevaisuudessa.

Työ- ja elinkeinoministeriö: Työvoimapoliittinen aikakauskirja. Katsottu 9.12.2021:

<https://tem.fi/tyopoliittinen-aikakauskirja>

esim: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163649/TAK_4_2021_web.pdf